

แนวทางดำเนินงาน	โครงการ/มาตรการ/หน่วยงานรับผิดชอบ
	(4) จัดแสดงนิทรรศการทุเรียนสดและผลิตภัณฑ์ในต่างประเทศในช่วงฤดูกาลอย่างต่อเนื่อง หน่วยงานรับผิดชอบ - กรมส่งเสริมการเกษตร - สำนักงานที่ปรึกษาการเกษตรในต่างประเทศ - กรมส่งเสริมการส่งออก - กรมส่งเสริมสหกรณ์ - สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (5) จัดระบบการขนส่งทั้งทางบก/เรือ/อากาศ ให้เพียงพอ โดยเฉพาะช่วงผลผลิตออกสู่ตลาดมาก หน่วยงานรับผิดชอบ - กระทรวงคมนาคม (6) สนับสนุนเงินทุนแก่ภาคเอกชนในการจัดสร้างห้องเย็นและโรงบรรจุหีบห่อและเครื่องมือ/อุปกรณ์ในการปฏิบัติหลังเก็บเกี่ยว หน่วยงานรับผิดชอบ - สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน(BOI) - ธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้า (7) เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับวิธีการปฏิบัติด้านการตลาดที่ถูกต้อง เช่น การบรรจุหีบห่อ การเก็บรักษาและการขนส่ง แก่เกษตรกรและพ่อค้าระดับต่างๆ หน่วยงานรับผิดชอบ - สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (วท.) - กรมวิชาการเกษตร

แนวทางดำเนินงาน	โครงการ/มาตรการ/หน่วยงานรับผิดชอบ
	(8) สนับสนุนเงินทุนหมุนเวียนแก่พ่อค้าระดับต่างๆในการรับซื้อทุเรียน โดยเฉพาะในช่วงผลผลิตออกมาก หน่วยงานรับผิดชอบ - ธนาคารพาณิชย์ (9) ควบคุมคุณภาพทุเรียนส่งออก โดยให้มีการจดทะเบียนผู้ส่งออก พร้อมติดสติ๊กเกอร์ทั้งผู้ผลิตและผู้ส่งออก หน่วยงานรับผิดชอบ - กรมการค้าต่างประเทศ จัดอบรมผู้ส่งออกเกี่ยวกับระเบียบและวิธีการปฏิบัติ หน่วยงานรับผิดชอบ - กรมส่งเสริมการส่งออก จัดหาตลาดรับซื้อในต่างประเทศ หน่วยงานรับผิดชอบ - กรมส่งเสริมการส่งออก - กระทรวงการต่างประเทศ ให้มีการส่งออกโดยไม่ต้องผ่านการตรวจด่านกักกันพืช หน่วยงานรับผิดชอบ - กรมการค้าต่างประเทศ สนับสนุนเงินลงทุนหมุนเวียนเพื่อการส่งออก หน่วยงานรับผิดชอบ - ธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้า
ด้านการวิจัย 6) แผนงานสนับสนุนงานวิจัย	(1) จัดโครงการประกวดงานวิจัยเกี่ยวกับทุเรียนและผลิตภัณฑ์ รวมทั้งเครื่องมือและอุปกรณ์ต่างๆ (2) วิจัยพันธุ์ที่ต้านทานโรค ให้ผลผลิตสูง สม่าเสมอ และสอดคล้องกับความต้องการของตลาด

แนวทางดำเนินงาน	โครงการ/มาตรการ/หน่วยงานรับผิดชอบ
	(3) วิจัยการใช้ปัจจัยการผลิตที่เหมาะสม ทั้งด้านกายภาพ และในเชิงเศรษฐกิจ (4) วิจัยเทคโนโลยีในการปลูก การดูแลรักษา และการเก็บเกี่ยวที่เหมาะสม (5) วิจัยเครื่องมือและอุปกรณ์ต่างๆที่เหมาะสมที่เกษตรกรสามารถนำไปใช้ได้ เพื่อทดแทนแรงงานที่ขาดแคลน เช่น เครื่องพ่นยา เครื่องมือตัดแต่งกิ่ง (6) วิจัยเทคโนโลยีการเก็บรักษาและชะลอการสุกที่คงคุณภาพเดิม รวมทั้งการเก็บรักษาระหว่างการขนส่ง เพื่อลดการสูญเสีย (7) วิจัยการแปรรูปผลิตภัณฑ์ทุเรียนเชิงการค้า (8) ศึกษารูปแบบและระดมทุนการบริโภคทุเรียนสดและผลิตภัณฑ์ทั้งในและต่างประเทศ (9) สนับสนุนบุคลากรด้านการทำวิจัย โดยการให้รางวัล และผลตอบแทนเป็นแรงจูงใจ หน่วยงานรับผิดชอบ - กรมวิชาการเกษตร - สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย - สถาบันการศึกษา (10) สนับสนุนภาคเอกชนให้นำผลงานวิจัยไปลงทุนเชิงพาณิชย์ โดยส่งเสริมการลงทุนแปรรูปทุเรียนทั้งในระบบอุตสาหกรรมและครัวเรือน หน่วยงานรับผิดชอบ - สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน - ธนาคารพาณิชย์

แนวทางดำเนินงาน	โครงการ/มาตรการ/หน่วยงานรับผิดชอบ
7) แผนส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ การพัฒนาอย่างยั่งยืน	(11) ลดภาวการณ์นำเข้าเครื่องมือและอุปกรณ์ต่างๆที่นำมาใช้ในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต พัฒนาการแปรรูป หน่วยงานรับผิดชอบ - กระทรวงการคลัง (1) โครงการพัฒนาเทคโนโลยีการเพิ่มผลผลิตที่เหมาะสมและไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม หน่วยงานรับผิดชอบ กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม ฝึกอบรมเกษตรกรให้รู้จักวิธีการใช้ปุ๋ยและสารเคมีให้ถูกต้องตามหลักวิชาการ และสอดคล้องกับสภาพดินและการใช้น้ำ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด เผยแพร่ความรู้ที่ถูกต้องในการปลูกและการดูแลรักษา หน่วยงานรับผิดชอบ - กรมส่งเสริมการเกษตร (2) โครงการสนับสนุนให้มีการใช้สารชีวภาพในการควบคุมโรคและแมลงทุเรียน เพื่อลดมลพิษแก่ผู้ผลิตและสารพิษตกค้างแก่ผู้บริโภค ส่งเสริมให้เกษตรกรรู้จักวิธีการป้องกันกำจัดแมลงศัตรูทุเรียนแบบผสมผสาน (IPM : Integrated Pest Management) ส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มผู้ผลิตทุเรียนตามธรรมชาติ ปลอดสารพิษ หน่วยงานรับผิดชอบ - กรมวิชาการเกษตร - กรมส่งเสริมการเกษตร

แนวทางดำเนินงาน	โครงการ/มาตรการ/หน่วยงานรับผิดชอบ
8) แผนส่งเสริมการจัดการทรัพยากรมนุษย์และองค์กรเกษตรกร	(1) ให้มีการรวมตัวเป็นสหกรณ์หรือกลุ่มเกษตรกร เพื่อเพิ่มขีดความสามารถด้านการผลิต ปรับปรุงคุณภาพผลผลิต และเพิ่มอำนาจต่อรอง หน่วยงานรับผิดชอบ - กรมส่งเสริมสหกรณ์ - กรมส่งเสริมการเกษตร (2) สนับสนุนเทคโนโลยีที่ทันสมัย เพื่อให้สามารถเผยแพร่ข่าวสารได้รวดเร็ว ทันท่วงทีต่อเหตุการณ์ หน่วยงานรับผิดชอบ - สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร - กรมส่งเสริมการเกษตร - กรมการค้าภายใน - พาณิชย์จังหวัด (3) จัดให้มีการฝึกอบรมและทัศนศึกษาเกี่ยวกับการดำเนินการด้านการผลิตและการตลาดที่ประสบความสำเร็จ หน่วยงานรับผิดชอบ - กรมส่งเสริมสหกรณ์ - กรมส่งเสริมการเกษตร (4) จัดฝึกอบรมการแปรรูปผลิตภัณฑ์เบื้องต้นให้แก่กลุ่มเกษตรกรและเกษตรกร เป็นการเพิ่มมูลค่า หน่วยงานรับผิดชอบ - กรมส่งเสริมการเกษตร (5) สนับสนุนสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำแก่สถาบันเกษตรกร เพื่อพัฒนาการผลิต การตลาด และการแปรรูปอย่างง่าย หน่วยงานรับผิดชอบ - ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

2.5 การผลิตทุเรียนในจังหวัดจันทบุรี

จังหวัดจันทบุรีเป็นแหล่งผลิตทุเรียนแหล่งใหญ่ที่สุดของประเทศ เป็นไม้ผลเศรษฐกิจที่ทำรายได้ให้แก่จังหวัดปีละหลายพันล้านบาท โดยเฉพาะในปี 2536 นำรายได้เข้าจังหวัดไม่ต่ำกว่า 2,938 ล้านบาท สำนักงานเกษตรจังหวัดจันทบุรี (2539) ได้นำเสนอข้อมูลและสถานการณ์ ดังนี้

1) ภาวะการผลิต

ทุเรียนปลูกกันมากในอำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี พันธุ์ที่ส่งเสริมปลูกได้แก่ พันธุ์หมอนทอง พันธุ์ชะนี พันธุ์ก้านยาว พื้นที่ปลูกปี 2538 มีดังนี้ อำเภอท่าใหม่ 74,921 ไร่ อำเภอขลุง 41,449 ไร่ อำเภอเขาคิชฌกูฏ 37,949 ไร่ อำเภอมะขาม 27,094 ไร่ อำเภอนายายอาม 20,104 ไร่ อำเภอเมือง 17,120 ไร่ อำเภอแก่งหางแมว 14,198 ไร่ อำเภอโป่งน้ำร้อน 10,972 ไร่ อำเภอสอยดาว 5,266 ไร่ และอำเภอแหลมสิงห์ 2,363 ไร่ รวมทั้งหมด 251,436 ไร่ ผลผลิตเฉลี่ย 1.293 กิโลกรัม/ไร่ ผลผลิตรวม 244,507 ตัน ช่วงเวลาเก็บเกี่ยวผลผลิตออกสู่ตลาดเริ่มตั้งแต่เดือนเมษายนถึงกรกฎาคม ช่วงออกสู่ตลาดมากที่สุดคือ ช่วงกลางเดือนเมษายนถึงปลายเดือนพฤษภาคม

2) ภาวะการค้าการตลาด

สำนักงานพาณิชย์จังหวัดจันทบุรี (2539) รายงานข้อมูลการตลาดทุเรียนดังนี้

ลักษณะการตลาด

(1) ซื้อขายเหมาทั้งสวน เป็นการซื้อขยาล่วงหน้า เมื่อตกลงแล้วชาวสวนจะนำผลผลิตในสวนไปขายให้ผู้อื่นไม่ได้ โดยผู้ซื้อจะจ่ายเงินส่วนหนึ่งเป็นค้ำมัดจำ ปริมาณสินค้าอาจนับเป็นผลหรือชั่งน้ำหนัก และราคาจะมีการกำหนดล่วงหน้า หรือตามราคาตลาดแล้วแต่ข้อตกลง บางรายอาจตกลงราคาเหมาเป็นจำนวนเงินที่แน่นอน เริ่มตั้งแต่ติดผลในแต่ละฤดูการผลิต

(2) ซื้อขายเหมาทั้งเข่งหรือคันรถ เมื่อผู้ซื้อพิจารณาผลผลิตแล้วก็จะเสนอซื้อตามราคาตลาดในเวลานั้น หากตกลงก็จะนำผลผลิตชั่งน้ำหนักเป็นกิโลกรัมเพื่อคิดจำเลยเงิน วิธีนี้มักซื้อขายกันในตลาดผลไม้

(3) ขายฝาก ชาวสวนจะนำผลไม้ไปฝากขายในตลาดกรุงเทพฯ โดยมีคนกลางเป็นผู้จัดการแทน เมื่อชาวสวนเก็บผลไม้แล้วจะนำไปบรรจุเข่งส่งไปยังกรุงเทพฯ แล้วพ่อค้าในกรุงเทพฯ จะทำหน้าที่จำหน่ายให้ เมื่อจำหน่ายได้แล้วจะหักค่านายหน้าและค่าใช้จ่ายต่างๆ ประมาณร้อยละ 5 เป็นค่าบริการ ส่วนค่าใช้จ่ายในการนำผลไม้เข้าตลาด เช่น ค่าบรรทุก ค่าแบกขน เป็นภาระของชาวสวน

(4) จำหน่ายโดยกลุ่มเกษตรกรผู้ค้าส่ง ได้แก่ กลุ่มเกษตรกรต่างๆที่มีสวนผลไม้ของตนเอง จะรวบรวมทุเรียนนำไปเปิดแผงโดยเช่าจากตลาดผลไม้ สินค้าที่วางจำหน่ายจะมีคุณภาพดี เพราะมีการคัดเกรดแล้ว วิธีนี้เป็นการรวมตัวของเกษตรกรชาวสวนทุเรียนในที่ต่างๆ จัดตั้งเป็นกลุ่มเพื่อสร้างอำนาจต่อรองในเชิงการตลาด

(5) การตระเวนซื้อจากพ่อค้า พ่อค้าจะนำรถยนต์บรรทุกเข้าไปซื้อถึงสวน อาจมีการตกลงกันล่วงหน้าหรือไม่มีก็ได้ หากมีข้อตกลงราคาจะเป็นไปตามนั้น แต่ถ้าไม่มีจะใช้ราคาตลาดในขณะนั้นเป็นเกณฑ์ในการซื้อขาย

ระดับราคาทุเรียน

ราคาซื้อขายทุเรียนพันธุ์หมอนทอง เดือนเมษายน 2538 ราคาเฉลี่ยกิโลกรัมละ 25.59 บาท ลดลงจากปี 2537 กิโลกรัมละ 3.41 บาท (ปี 2537 กิโลกรัมละ 29 บาท) เดือนพฤษภาคม 2538 ราคาเฉลี่ยกิโลกรัมละ 14.79 บาท ลดลงจากปี 2537 กิโลกรัมละ 0.96 บาท (ปี 2537 ราคาเฉลี่ยกิโลกรัมละ 15.75 บาท) เดือนมิถุนายน 2538 ราคาเฉลี่ยกิโลกรัมละ 35 บาท เพิ่มขึ้นจากปี 2537 กิโลกรัมละ 20.88 บาท (ปี 2537 ราคาเฉลี่ยกิโลกรัมละ 14.12 บาท)

ทุเรียนก้านยาว เดือนเมษายน 2538 ราคาเฉลี่ยกิโลกรัมละ 24.29 บาท ลดลงจากปี 2537 กิโลกรัมละ 1.46 บาท (ปี 2537 กิโลกรัมละ 25.75 บาท) เดือนพฤษภาคม 2538 ราคาเฉลี่ยกิโลกรัมละ 15.14 บาท ลดลงจากปี 2537 กิโลกรัมละ 1.48 บาท (ปี 2537 ราคาเฉลี่ยกิโลกรัมละ 16.62 บาท) เดือนมิถุนายน 2538 ราคาเฉลี่ยกิโลกรัมละ 32.25 บาท เพิ่มขึ้นจากปี 2537 กิโลกรัมละ 14.50 บาท (ปี 2537 ราคาเฉลี่ยกิโลกรัมละ 17.50 บาท)

ทุเรียนพันธุ์ชะนี เดือนเมษายน 2538 ราคาเฉลี่ยกิโลกรัมละ 11.27 บาท ลดลงจากปี 2537 กิโลกรัมละ 5.73 บาท (ปี 2537 กิโลกรัมละ 17 บาท) เดือนพฤษภาคม 2538 ราคาเฉลี่ยกิโลกรัมละ 9.37 บาท ลดลงจากปี 2537 กิโลกรัมละ 2.88 บาท (ปี 2537 ราคาเฉลี่ยกิโลกรัมละ 12.25 บาท) เดือนมิถุนายน 2538 ราคาเฉลี่ยกิโลกรัมละ 18.66 บาท เพิ่มขึ้นจากปี 2537 กิโลกรัมละ 11.36 บาท (ปี 2537 ราคาเฉลี่ยกิโลกรัมละ 7.30 บาท)

3) สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม

ขอบในที่ที่มีอากาศร้อนชื้น อุณหภูมิ 24-30 องศาเซลเซียส ความชื้นสัมพัทธ์ 75-80% ฝนตกชุกสม่ำเสมอ ปริมาณน้ำฝนตั้งแต่ 1,600-4,000 มม.ต่อปี ขอบสภาพดินร่วนปนทราย ระบายน้ำดี ความเป็นกรดเป็นด่างระหว่าง 5-6.5 มีความลึกหน้าดินไม่น้อยกว่า 1.5 เมตร

4) การขยายพันธุ์

(1) ขยายพันธุ์โดยเพาะเมล็ด มีข้อเสียคือ กล้วยพันธุ์ และระยะเวลาในการตกผลิ นาน

(2) การขยายพันธุ์โดยการเสียบยอด เป็นวิธีการที่ชาวสวนนิยมปฏิบัติกันอยู่ ต้นตอจะ ใช้พันธุ์พื้นเมือง ส่วนยอดที่จะนำมาเสียบจะคัดจากต้นพันธุ์ดี ต้นตอที่เหมาะสมจะเสียบยอด ควรมีอายุ 1-2 เดือน ส่วนยอดพันธุ์ดีควรเลือกที่ใบยังไม่คลี่ออก หรือยอดพันธุ์ที่มีใบคลี่ออก แล้วประมาณ 3 ใบ และมีขนาดใกล้เคียงกัน ขาวประมาณ 3 นิ้ว

5) การปลูก

(1) หลุมปลูก ขนาดของหลุมที่ใช้ปลูกทุเรียนควรมีขนาดกว้าง ยาว ลึก 1 x 1 x 1 เมตร แต่ขนาดหลุมอาจลดลงมาได้ตามความเหมาะสมตามสภาพดิน หลังจากขุดหลุมแล้วอาจจะ ตกทิ้งไว้สักกระยะหนึ่ง และรองก้นหลุมด้วยปุ๋ยหมักสลับปุ๋ยเคมี อาจจะใส่ปุ๋ยร็อคฟอสเฟตผสม คลุกเคล้ากันด้วยก็ดี

(2) ระยะปลูก การวางระยะปลูกจะใช้ระยะปลูกห่างกันเท่าไรขึ้นกับลักษณะและ ขนาดทรงพุ่ม ความอุดมสมบูรณ์ของดิน ระยะปลูกอาจใช้ 8 x 8 เมตร หรือ 10 x 10 เมตร หรือ 10 x 12 เมตร หรือ 12 x 12 เมตร

(3) วิธีการปลูก ควรปลูกในช่วงต้นฤดูฝน ขุดกล้างวางลงในหลุม โดยให้ระดับดิน ของถุงสูงกว่าระดับดินปากหลุมเล็กน้อย ใช้มีดที่คมกรีดจากก้นถุงขึ้นมาถึงปากถุงทั้งสองด้าน ดึงถุงพลาสติกออก กลบดินที่เหลือไปในหลุมอย่ากลบให้ดินสูงถึงรอยเสียบยอด กดดินบริเวณ โคนต้นให้แน่น ปักไม้หลักและผูกเชือกยึดเพื่อป้องกันลมพัดโยก รดน้ำให้โชก ทำร่มเงาเพื่อพราง แสงแดด

6) การปฏิบัติดูแลรักษา

(1) การจัดการน้ำ ทุเรียนที่ปลูกในระยะแรกๆจะต้องคอยรดน้ำให้ชุ่มชื้นอยู่เสมอแต่ ไม้และ การให้น้ำในระยะนี้จะต้องกระทำอย่างสม่ำเสมอ จนกระทั่งทุเรียนตั้งตัวได้ หลังจาก ทุเรียนตั้งตัวได้แล้วปริมาณการให้น้ำอาจจะค่อยๆลดลง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับชนิดดินและความชุ่มชื้น ของดินเป็นหลัก

(2) การจัดการปุ๋ย ทุเรียนที่ยังไม่ให้ผลควรใส่ปุ๋ยสูตร 15-15-15 ปีละ 2 ครั้งๆละ ประมาณ 1/2 กก. ร่วมกับการใส่ปุ๋ยอินทรีย์ ปริมาณปุ๋ยที่ใส่ก็อาจจะขึ้นอยู่กับอายุของต้นและ ความอุดมสมบูรณ์ของดิน การใส่ควรใส่ในช่วงต้นฝนและช่วงปลายฝน

(3) การตัดแต่งกิ่ง ควรทำการตัดแต่งกิ่งให้กิ่งภายในทรงพุ่มห่างกันพอสมควร ส่วนกิ่งแขนงภายในกิ่งใหญ่ก็ตัดออกบ้าง

7) การจัดการต้นและการปฏิบัติระยะทุเรียนตกผล

(1) การจัดการน้ำ

- เริ่มจัดการให้น้ำเมื่อสังเกตเห็นทุเรียนมีใบแก่ และสภาพต้นสมบูรณ์ทั้งต้น
- ทุเรียนต้องการช่วงแล้งติดต่อกันนานประมาณ 7-15 วัน ทั้งนี้ขึ้นกับสภาพดินด้วย
- กวาดเศษหญ้าและใบทุเรียนออกจากโคนต้น เพื่อให้โคนต้นแห้ง
- เมื่อทุเรียนเริ่มออกดอกระยะไข่ปลา ก็เริ่มให้น้ำตามปกติและสม่ำเสมอ
- ก่อนดอกบานประมาณ 7-10 วัน ลดปริมาณการให้น้ำลงเหลือ 2 ใน 3 ของการให้น้ำปกติ (ให้น้ำน้อยลง แต่ให้อย่างสม่ำเสมอ)
- เมื่อทุเรียนเริ่มติดผลอ่อน (ระยะปั้นปึกผล) หลังจากดอกบาน 1 สัปดาห์ เริ่มทยอยให้น้ำตามปกติ แต่ไม่ควรให้มากเกินไป จะทำให้แตกใบอ่อน ทำให้ผลร่วงได้
- สัปดาห์ที่ 4-12 หลังดอกบานจะให้น้ำตามปกติ หลังจากนั้นจะลดปริมาณการให้น้ำลง เพื่อให้ผลแก่เร็วขึ้น

(2) การจัดการปุ๋ย

- ควรใส่ปุ๋ยสูตร 12-24-12 หรือ 8-24-24 ประมาณ 3-5 กก./ต้น (ขึ้นอยู่กับขนาดและความสมบูรณ์ของต้น) ก่อนออกดอก 1-2 เดือน เพื่อกระตุ้นหรือเร่งการออกดอก
- ใส่ปุ๋ยสูตร 8-14-24 หรือ 12-12-17-2 ประมาณ 1-2 กก./ต้น ระยะติดผลอ่อน เพื่อช่วยการเจริญเติบโตของผล และช่วยให้คุณภาพของเนื้อดี

(3) การตัดแต่งดอก

- ถ้าทุเรียนออกดอกมากและเป็นดอกกรุ่นเดียวกัน ควรทำการตัดดอกให้เหลือปริมาณพอเหมาะและอยู่ในตำแหน่งที่เหมาะสม โดยตัดดอกที่อยู่ตามกิ่งเล็กๆ หรือปลายกิ่งทิ้ง และควรตัดแต่งดอกเมื่อดอกทุเรียนอยู่ระหว่างระยะมะเขือพวงและหัวกำไล

(4) การตัดแต่งผล

หลังจากติดผลควรทำการตัดแต่งผล 2-3 ครั้งในระยะ 6-8 สัปดาห์หลังดอกบาน โดยปฏิบัติดังนี้

- ตัดแต่งครั้งที่ 1 ให้ตัดแต่งผลที่มีรูปทรงบิดเบี้ยว ขนาดเล็กหรือต่างรุ่น ออก การตัดแต่งครั้งแรกควรทำให้เสร็จภายในสัปดาห์ที่ 4 หลังดอกบาน และพยายามให้ 60% ของผลทั้งหมดอยู่บนกิ่งด้านบนของทรงพุ่ม จำนวนผลที่เหลือให้กระจายอยู่ทางด้านล่างของพุ่ม
- ตัดแต่งครั้งที่ 2 เป็นการตัดแต่งผลที่มีความอุดมสมบูรณ์น้อยกว่าผลอื่น ในรุ่นเดียวกัน ผลที่มีขนาดเล็กและมีอาการไหม้แดง
- การตัดแต่งครั้งที่ 3 เป็นการตัดแต่งผลที่ไม่ขยาย ผลขนาดเล็ก รูปทรงบิดเบี้ยว ก้นจีบ หรือหัวหลิม

8) โรค แมลง และการป้องกันกำจัด

(1) โรครากเน่าและโคนเน่า สาเหตุเกิดจากเชื้อราเข้าทำลายระบบราก โคนต้น กิ่ง และใบ ทำให้เกิดอาการเน่า แผลตามต้น หรือกิ่งเป็นสีน้ำตาล และมีน้ำเยิ้มออกมา กิ่งแห้งตาย ใบทุเรียนเหลืองและร่วงหล่น

(2) โรคใบดิดของทุเรียน สาเหตุเกิดจากเชื้อราจะทำให้เกิดแผลคล้ายถูกน้ำร้อนลวก สีซีดจางลุกลามทำให้ใบซีด และแห้งติดกันด้วยเส้นใยของเชื้อรา แล้วใบร่วงหล่น

(3) เพลี้ยไก่แจ้ ตัวอ่อนและตัวแก่จะดูดน้ำเลี้ยงจากใบอ่อนของทุเรียน ทำให้ใบอ่อนไม่เจริญ มีขนาดเล็ก บิด ใบหงิกงอ มีสีซีดแห้ง และมีรอยไหม้เป็นจุดสีน้ำตาล และจะทำให้ยอดอ่อนแห้งและตายได้ ระยะที่ทำลายมากที่สุดคือ ระยะตัวอ่อน ระบาดมากในช่วงทุเรียนแตกใบอ่อน

(4) ไรแดง ตัวไรเข้าทำลายใบ โดยใช้ปากดูดน้ำเลี้ยง ทำให้ใบซีดและร่วงหล่น พบระบาดมากในช่วงหน้าแล้ง

(5) เพลี้ยไฟ จะเข้าทำลายใบอ่อนโดยใช้ปากดูดน้ำเลี้ยง ทำให้ใบไหม้ เหี่ยว และแห้ง

(6) หนอนเจาะผล หรือเจาะเมล็ดทุเรียน ตัวหนอนจะเข้าเจาะผลที่มีอายุประมาณ 2 เดือน โดยตอนแรกจะแทะกินบริเวณผิวเปลือก แล้วเจาะกินเข้าไปในผล จะทำให้เนื้อพืชนั้นเน่า และผลร่วงได้

9) การเก็บเกี่ยว

การเก็บเกี่ยวทุเรียนไม่ให้แก่หรืออ่อนจนเกินไป มีหลักเกณฑ์ดังนี้

(1) การนับอายุผล จากวันดอกบานจนถึงผลแก่เก็บเกี่ยวได้ เช่น ะนีประมาณ 07-115 วัน หมอนทองหรือก้านยาวประมาณ 115-130 วัน

(2) ดูจากลักษณะผล เช่น ก้านผลแข็ง สีก้านผลเป็นสีน้ำตาลคล้ำ เอามือลูบก้าน ก้านผลจะสาก ปลิงของก้านผลจะโปนใหญ่ สีเปลือกผลจะแห้ง ปลายหนามแห้ง ร่องหนามเป็นสีน้ำตาลไหม้ เมื่อใช้นิ้วคีดหนามจะมีเสียงโพรง

วิธีการเก็บเกี่ยว ควรใช้มีดหรือกรรไกรตัดเหนือบริเวณที่เรียกว่า "ปลิง" ของก้านผล แล้วโยนลงมา คนอยู่ข้างล่างรับด้วยกระสอบ (โครงการปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร จังหวัดจันทบุรี, 2539)

10) ปัญหาในการผลิตทุเรียน

แม้ว่าการผลิตและการตลาดทุเรียนของไทยในช่วงที่ผ่านมาได้ขยายตัวเพิ่มขึ้นในระดับหนึ่ง แต่การทำสวนทุเรียนของเกษตรกรในปัจจุบันประสบกับปัญหาต่างๆ ดังนี้

(1) การผลิต

- เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรายย่อย มีการใช้เทคโนโลยีการผลิตไม่เหมาะสม ทำให้ประสิทธิภาพการผลิตต่ำ ปริมาณและคุณภาพผลผลิตในแต่ละปีไม่สม่ำเสมอ ตลอดจนทำให้ต้นทุนในการผลิตทุเรียนของเกษตรกรสูงเกินกว่าที่ควรจะเป็น
- เกษตรกรประสบกับปัญหาการระบาดของโรคและแมลง โดยเฉพาะโรครากเน่า โคนเน่า และหนอนเจาะเมล็ดทุเรียน และพบว่าเกษตรกรส่วนหนึ่งมีการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชไม่เหมาะสม อาจทำให้เกิดปัญหาสารเคมีตกค้างในผลผลิต ซึ่งจะเป็อุปสรรคที่สำคัญในการส่งออก ตลอดจนทำให้เกิดปัญหามลพิษในสิ่งแวดล้อม ทั้งดิน น้ำ และอากาศ
- ปัญหาขาดแคลนนํ้าในแหล่งปลูกทุเรียน โดยเฉพาะแหล่งนํ้าขนาดใหญ่
- เกษตรกรรายย่อยส่วนใหญ่ขาดแคลนเงินทุน เนื่องจากการทำสวนทุเรียนจำเป็นต้องใช้เงินลงทุนค่อนข้างสูง โดยเฉพาะการวางระบบนํ้าในสวน

- มีการตัดทุเรียนอ่อนส่งไปจำหน่ายต่างประเทศในช่วงต้นฤดู เนื่องจากทุเรียนต้นฤดูมีราคาสูง จึงใจให้พ่อค้าผู้รวบรวมผลผลิตและเกษตรกรรีบตัดทุเรียนก่อนวัยอันสมควร ผลของการค้าทุเรียนอ่อนทำให้เสียภาพจนชื่อเสียงของทุเรียนไทย และมีผลต่อการขยายตลาดในอนาคต

(2) การตลาด

- ทุเรียนเป็นผลไม้ที่มีข้อจำกัดเฉพาะตัว เช่น มีกลิ่นแรง มีแคลอรีสูง และจากการส่งออกในรูปของผลสดซึ่งไม่สามารถรู้ถึงคุณภาพเนื้อภายใน ตลอดจนขั้นตอนการบริโภคค่อนข้างยากในเรื่องของการแกะเปลือก ทำให้ตลาดถูกจำกัดเฉพาะผู้บริโภคที่รู้จักและมีความพร้อมที่จะบริโภคเท่านั้น
- ความไม่มีเสถียรภาพด้านราคา โดยราคาของทุเรียนจะขึ้นกับปริมาณที่ออกสู่ตลาดในแต่ละวัน และขึ้นกับจำนวนพ่อค้าที่มารับซื้อ เกษตรกรขาดอำนาจการต่อรองด้านการตลาด
- การดำเนินงานด้านการตลาดยังขาดประสิทธิภาพ ทำให้ค่าใช้จ่ายด้านการตลาดสูง ขาดมาตรการควบคุมการซื้อขายผลผลิตตามคุณภาพ ตลอดจนทำให้เกิดความสูญเสียของผลผลิตที่ตลาดปลายทางสูง
- ขาดข้อมูลส่งข่าวสารด้านการผลิตและการตลาดที่ทันต่อเหตุการณ์ ขาดระบบเชื่อมโยงข้อมูลข่าวสารระหว่างฝ่ายผลิตและฝ่ายตลาดที่มีประสิทธิภาพ การสื่อสารข้อมูลแก่ผู้เกี่ยวข้องล่าช้าไม่ทั่วถึง ไม่สามารถนำข้อมูลมาใช้ในการวางแผนการผลิตการตลาดได้อย่างทันต่อเหตุการณ์

11) แนวทางการพัฒนาทุเรียน

จากปัญหาการผลิตและการตลาดทุเรียนดังกล่าวข้างต้น จำเป็นต้องมีการกำหนดแนวทางการพัฒนาทุเรียนขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว เพื่อที่จะพัฒนาประสิทธิภาพการผลิตทุเรียนของเกษตรกร ลดต้นทุนการผลิต เพิ่มปริมาณผลผลิตที่มีคุณภาพให้มากขึ้น ขจัดปัญหาทุเรียนอ่อนให้หมดไป มีการเพิ่มมูลค่าของผลผลิตโดยการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ ตลอดจนปรับปรุงประสิทธิภาพการตลาด สามารถขยายตลาดส่งออกทุเรียนได้มากขึ้น ซึ่งจะ使得เกษตรกรชาวสวนทุเรียนมีความมั่นคงในอาชีพเพิ่มขึ้น มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างคุ้มค่า เป็นการรักษาสภาพแวดล้อมให้เอื้ออำนวยต่อการผลิตได้อย่างยั่งยืน และจะเป็นผลดีต่อเศรษฐกิจและสังคมของประเทศโดยรวมต่อไป

ดังนั้น เมื่อคณะกรรมการนโยบายและแผนพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์ ได้มีมติเมื่อคราวประชุมครั้งที่ 4/2537 เมื่อวันที่ 2 พฤศจิกายน 2537 ให้มีการขึ้นทะเบียนเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนเพื่อการส่งออก หรือเกษตรกรผู้ประสงค์ที่จะส่งออกในอนาคต กรมส่งเสริมการเกษตรจึงได้จัดให้มีการประชุมเรื่องการดำเนินงานขึ้นทะเบียนเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียน และกำหนดมาตรการที่เกี่ยวข้องขึ้น เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2537 ณ ห้องประชุมกองป้องกันและกำจัดศัตรูพืช กรมส่งเสริมการเกษตร นอกจากนี้สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรได้จัดให้มีการประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการเรื่อง การกำหนดมาตรการและนโยบายทุเรียน ขึ้นเมื่อวันที่ 14-15 มกราคม 2538 ณ โรงแรมภูเก็ตอาเคเดย์ จังหวัดภูเก็ต ส่วนกรมวิชาการเกษตรได้จัดให้มีการสัมมนาโต๊ะกลมเรื่อง การเร่งรัดการส่งออกทุเรียนและผลไม้ต่างๆ ปี 2538 ขึ้นในวันที่ 26 มกราคม 2538 ณ โรงแรมเซ็นทรัลพลาซ่า กรุงเทพฯ ผลการประชุมดังกล่าวสามารถสรุปได้เป็นแนวทางการพัฒนาการผลิตและการตลาดทุเรียน ดังนี้

(1) การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตทุเรียน เพื่อเป็นการลดต้นทุนการผลิต เพิ่มปริมาณผลผลิตที่มีคุณภาพให้มากขึ้น มีแนวทางการดำเนินงานดังนี้

การจดทะเบียนเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียน เพื่อให้ได้ข้อมูลพื้นฐานการผลิตทุเรียนที่ถูกต้อง สำหรับใช้ประกอบการพิจารณากำหนดนโยบาย วางแผน ควบคุม และแก้ไขปัญหาการผลิต การตลาดทุเรียนได้อย่างถูกต้องเหมาะสม โดยควรมีมาตรการจูงใจเกษตรกร เช่น

- จัดฝึกอบรมและถ่ายทอดความรู้และวิทยาการใหม่ๆ เกี่ยวกับการจัดการสวนทุเรียน ให้แก่เกษตรกร
- กรมวิชาการเกษตรและกรมส่งเสริมการเกษตร จะดำเนินการรับรองสวนทุเรียนที่ขึ้นทะเบียนว่าเป็นสวนที่ผลิตทุเรียนคุณภาพดี
- แนะนำพ่อค้าและผู้ส่งออกให้ทราบถึงสวนที่จดทะเบียน และผ่านการรับรองสวน
- เชื่อมโยงข่าวสารการผลิตและการตลาดระหว่างเกษตรกรที่จดทะเบียนกับพ่อค้าผู้ส่งออก
- ในกรณีที่รัฐมีมาตรการช่วยเหลือต่างๆ เช่น การสนับสนุนปัจจัยการผลิตที่จำเป็น การสนับสนุนสินเชื่ออัตราดอกเบี้ยต่ำ การพัฒนาแหล่งน้ำและการปรับปรุงระบบการให้น้ำในสวนทุเรียน ฯลฯ เกษตรกรที่ขึ้นทะเบียนผู้ปลูกทุเรียนไว้จะได้รับการช่วยเหลือเป็นอันดับแรก

การส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มปรับปรุงคุณภาพไม้ผล โดยสนับสนุนให้เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนรวมตัวจัดตั้งเป็นกลุ่มปรับปรุงคุณภาพทุเรียนในลักษณะของกลุ่มธรรมชาติ เพื่อร่วมกันพัฒนาประสิทธิภาพการผลิตของสมาชิกกลุ่มให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน โดยกลุ่มจะทำหน้าที่เป็น

ศูนย์กลางการประสานงานการรับบริการ การเผยแพร่ข่าวสารวิชาการจากภาครัฐและเอกชน ตลอดจนประสานงานด้านการตลาดกับพ่อค้าผู้ส่งออกด้วย

(2) การพัฒนางานวิจัยเทคโนโลยีการผลิตทุเรียน มีแนวทางการดำเนินงานดังนี้

- ทดสอบและพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตทุเรียนให้มีคุณภาพแบบครบวงจรที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมในแต่ละพื้นที่
- ทดสอบและพัฒนาเทคโนโลยีการป้องกันกำจัดศัตรูทุเรียนแบบผสมผสาน
- วิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีการจัดการด้านดินและปุ๋ย วิธีการเก็บกักน้ำที่เหมาะสม และระบบการให้น้ำที่มีประสิทธิภาพ
- วิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีหลังการเก็บเกี่ยวทุเรียน เช่น การควบคุมโรคหลังการเก็บเกี่ยว การเก็บรักษาและยืดอายุการเก็บรักษาทุเรียน ทดสอบการขนส่งทุเรียนเชิงการค้า ฯลฯ
- วิจัยและพัฒนารูปแบบการแปรรูปทุเรียนที่เหมาะสมเพื่อเพิ่มมูลค่าของผลผลิต

(3) การพัฒนาประสิทธิภาพการตลาดทุเรียน เพื่อให้สามารถขยายตลาดส่งออกทุเรียนได้มากขึ้น และแก้ไขปัญหาการส่งออกทุเรียนอ่อน มีแนวทางการดำเนินงานดังนี้

- การจดทะเบียนผู้ส่งออกกับกระทรวงพาณิชย์ เพื่อให้ได้ข้อมูลของผู้ส่งออกทุเรียน เพื่อเป็นการควบคุมคุณภาพของทุเรียนเพื่อส่งออก รวมทั้งเพื่อจัดปัญหาทุเรียนอ่อนให้หมดสิ้นไป
- พัฒนาระบบตลาดกลางทุเรียนให้เกิดความคล่องตัวในการซื้อขายผลผลิตระหว่างเกษตรกรกับพ่อค้าผู้ส่งออก เป็นศูนย์รวมข้อมูลด้านการซื้อขาย ราคา และความเคลื่อนไหวของตลาด ทั้งภายในและต่างประเทศ เกษตรกรจะได้รับราคาที่เหมาะสมกับคุณภาพของทุเรียน พ่อค้าสามารถลดต้นทุนการตลาด และลดขั้นตอนการตลาด สามารถจัดหาและส่งทุเรียนที่มีคุณภาพไปยังตลาดต่างๆได้ตามต้องการ
- มีมาตรการควบคุมคุณภาพของทุเรียน เช่น การสุ่มตรวจเช็คทุเรียนที่ส่งออกในช่วงต้นฤดู เพื่อแก้ไขปัญหาทุเรียนอ่อน
- จัดฝึกอบรมและถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับปฏิบัติการด้านการส่งออก ตลอดจนเทคโนโลยีการเก็บเกี่ยวและปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยวทุเรียนเพื่อการส่งออกให้แก่พ่อค้าผู้ส่งออก
- เร่งรัดการขยายตลาดโดยการจัดมหกรรมผลไม้ไทยในต่างประเทศ โฆษณาประชาสัมพันธ์สินค้าทุเรียนสดและผลิตภัณฑ์ให้ผู้บริโภคทั้งในและต่างประเทศ ทราบอย่างสม่ำเสมอ

12) ปัญหาในการผลิตทุเรียนในจังหวัดจันทบุรี

สำนักงานเกษตรจังหวัดจันทบุรี (2538) ได้รายงานสรุปผลการสัมมนาปัญหาวิกฤตทุเรียน ปี 2538 ดังนี้

- (1) การขาดแคลนน้ำในการผลิตทุเรียนช่วงฤดูแล้ง
- (2) ปรากฏาราคาผลผลิตตกต่ำ ส่วนใหญ่เก็บเกี่ยวผลผลิตในช่วงระยะสั้น และมีอายุการเก็บรักษาสั้น ถ้าปีใดฝนทิ้งช่วงจะมีผลต่อปริมาณผลผลิตและคุณภาพผลผลิตโดยตรง
- (3) ปัญหาทุเรียนอ่อน เกษตรกรบางรายเก็บเกี่ยวผลผลิตก่อนกำหนด
- (4) ขาดแคลนตลาดกลางขายส่งและขายปลีก
- (5) การขาดแคลนแรงงานในท้องถิ่น ต้องอาศัยแรงงานจากต่างจังหวัด ซึ่งขาดทักษะและความมั่นคงแน่นอน
- (6) ปัญหาเรื่องการระบาดของโรคและแมลง

13) การแก้ไขปัญหามาในช่วงที่ผ่านมา

สำนักงานเกษตรจังหวัดจันทบุรี ได้ร่วมมือกับเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนและหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง เพื่อแก้ไขปัญหามาโดยตลอด โดยส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มผู้ผลิตทุเรียนเพื่อการถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านการปรับปรุงคุณภาพทุเรียนให้ได้มาตรฐาน ปัจจุบันมีการจัดตั้งกลุ่มปรับปรุงคุณภาพทุเรียนทั้งหมด 37 กลุ่ม สมาชิก 482 ราย ในพื้นที่เพาะปลูกทุเรียน 8,478 ไร่ นอกจากนั้นจังหวัดจันทบุรีได้ดำเนินการส่งเสริมโครงการป้องกันและกำจัดศัตรูทุเรียนโดยวิธีผสมผสาน ตั้งแต่ปี พ.ศ.2537 จนถึงปัจจุบัน โดยการจัดตั้งกลุ่มไอฟีเอ็มจำนวน 52 กลุ่ม มีเกษตรกรเข้าร่วมเป็นสมาชิก 315 ราย นอกจากนี้สำนักงานเกษตรจังหวัดจันทบุรี (2538) ได้รายงานการแก้ปัญหาต่างๆดังนี้

(1) ปัญหาการขาดแคลนน้ำในช่วงฤดูแล้งสำหรับการเพาะปลูกทุเรียน มีการขุดคลองส่งน้ำ จัดทำฝายน้ำล้น และบูรณะแหล่งน้ำเดิม การจัดทำฝายหลวง การเก็บกักน้ำในแต่ละสวนไม่ต่ำกว่า 10% ของพื้นที่สวน

(2) ราคาผลผลิตตกต่ำ โดยการพยุรราคาทุเรียนร่วมกับหน่วยงานของกระทรวงพาณิชย์ การปรับปรุงคุณภาพ การลดต้นทุนการผลิต การปลูกพืชอื่นทดแทน การทำแผนพัฒนาทุเรียน (แผน 5 ปี) การอบรมเกษตรกร

(3) ทุเรียนอ่อน มีการจดทะเบียนผู้ส่งออกทุเรียนในปี 2538 การรับรองสวน การเชื่อมโยงตลาด การจัดตั้งกลุ่มปรับปรุงคุณภาพ และการอบรมเกษตรกร

(4) การขาดแคลนตลาดกลาง จัดทะเบียนผู้ปลูกทุเรียนเพื่อทราบข้อมูลปริมาณการผลิต จัดจุดรวมสินค้าผู้ส่งออก อบรมเกษตรกรให้ความรู้เรื่องการตลาดและการประชาสัมพันธ์

(5) การขาดแคลนแรงงานในท้องถิ่น โดยการกำหนดแนวทางและมาตรการในการ
 กลุ่มครองแรงงาน การทำสวนทุเรียนให้ใกล้เคียงกับกลุ่มอื่นๆ เช่น ความปลอดภัย อัตราค่าจ้าง
 ขั้นต่ำ วันหยุด เวลาพักผ่อน และการนำเอาเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ อาทิ การพัฒนาระบบการ
 ผลิต การจัดการเรื่องน้ำ ปุ๋ย ระบบการเก็บเกี่ยว

(6) ปัญหาเรื่องการระบาดของโรคและแมลง โดยการส่งเสริมการป้องกันและกำจัด
 ศัตรูทุเรียนโดยวิธีผสมผสาน

2.6 การดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำตำบล

กองแผนงานและโครงการพิเศษ กรมส่งเสริมการเกษตร (2529) กล่าวถึงความเป็นมา
 ของโครงการปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตรไว้ว่า จากการดำเนินงานส่งเสริมการเกษตรของ
 กรมส่งเสริมการเกษตรในช่วงแรกๆเป็นไปในลักษณะที่จำกัด ทั้งในด้านอัตรากำลัง วัสดุอุปกรณ์
 และยานพาหนะ ทำให้ไม่สามารถให้บริการวิชาการเกษตรแผนใหม่แก่เกษตรกรได้อย่างทั่วถึง
 และไม่สามารถแก้ไขปัญหาทางการเกษตรได้ทันทั่วถึง ดังนั้นในปี พ.ศ.2520 กรมส่งเสริมการ
 เกษตรจึงมีการปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตรของประเทศไทย ซึ่งเป็นโครงการภายใต้ความ
 ช่วยเหลือของธนาคารโลก ในการที่จะช่วยขยายและปรับปรุงบริการงานส่งเสริมการเกษตรของ
 กรมส่งเสริมการเกษตรให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น โดยการเพิ่มอัตรากำลังเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร
 ประจำตำบล หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า "เกษตรตำบล" ให้มีอัตราส่วนเกษตรตำบล 1 คน
 รับผิดชอบครอบคลุมครัวเกษตรกร 1,000 ครัว และได้ใช้วิธีการส่งเสริมการเกษตรแผนใหม่ที่
 เรียกว่า "ระบบฝึกอบรมและเยี่ยมเยียน" (Training and Visits System) หลักการของระบบนี้
 การกำหนดให้เกษตรตำบลเป็นเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานในระดับพื้นที่ และทุกเดือนจะรับการฝึ
 กอบรมวิชาการเกษตรแผนใหม่ที่เหมาะสมจากนักวิชาการเกษตรระดับจังหวัด เพื่อไปถ่ายทอดแก่
 เกษตรกรตามแผนการเยี่ยมเยียนเกษตรกรที่กำหนดไว้เป็นการถาวร และร่วมกับเกษตรกรแก้ไข
 ปัญหาทางด้านการเกษตรและปัญหาอื่นๆที่เกี่ยวข้อง

เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำตำบล เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ปฏิบัติงานใกล้ชิดกับ
 เกษตรกรมากที่สุด กระทรวงเกษตรและสหกรณ์จึงได้กำหนดบทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบ
 ของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำตำบล ตามระเบียบกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ว่าด้วยการ
 กำหนดบทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำตำบล พ.ศ.2526
 ดังนี้ (กองแผนงานและโครงการพิเศษ กรมส่งเสริมการเกษตร, น.ป.ป.)

1) ส่งเสริมการผลิตพืช การเลี้ยงสัตว์ การประมง

2) ถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีการผลิตด้านการเกษตรแผนใหม่ที่เหมาะสมแก่

เกษตรกร

3) แก้ไขปัญหาของเกษตรกร ทั้งปัญหาทางด้านวิชาการและปัญหาขั้นพื้นฐานทั่วไป หากปัญหานั้นเกินขีดความสามารถของเจ้าหน้าที่ที่จะแก้ไข ให้เสนอผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้น หรือเสนอหน่วยงานที่เกี่ยวข้องพิจารณา

4) รายงานการระบาดของโรคแมลงศัตรูพืช โรคสัตว์บกและสัตว์น้ำ ตลอดจนความเสียหายอันเกิดจากภัยธรรมชาติ ต่อผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้น หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรง

5) ชี้แนะเกษตรกรในการจัดหาปัจจัยการผลิต และการใช้ปัจจัยการผลิตอย่างถูกต้อง ประหยัด และมีประสิทธิภาพ เพื่อให้ได้ผลผลิตและรายได้สูงสุด

6) ให้ความรู้เกษตรกรเกี่ยวกับการใช้ที่ดินและน้ำเพื่อการเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งการอนุรักษ์ป่าและทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ

7) สนับสนุนให้เกษตรกรและสมาชิกในครอบครัวเกษตรกรรวมตัวกันเป็นกลุ่มสถาบัน เพื่อรวมพลังในการพัฒนาอาชีพของตนเอง ครอบครัว และสังคมเกษตร

8) ศึกษาและสำรวจข้อมูลการเกษตรในพื้นที่รับผิดชอบ เพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนการผลิตและการตลาด ตลอดจนการวางแผนการพัฒนาการเกษตร

9) จัดทำโครงการและกิจกรรมการเกษตรเพื่อเป็นตัวอย่างแก่เกษตรกร

10) ให้ข่าวสารข้อมูลการเกษตรและการตลาดแก่เกษตรกร เพื่อประกอบการตัดสินใจในการผลิตและการลงทุน

11) ประสานงานทางด้านการแทรกแซงราคาผลผลิตทางการเกษตรตามนโยบายของรัฐบาล

12) ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งของรัฐบาลและเอกชน กับเกษตรกรและสถาบันเกษตรกรในตำบล เพื่อก่อให้เกิดความร่วมมือในการผลิตและการจำหน่ายผลผลิตอย่างมีประสิทธิภาพ

13) ให้คำปรึกษาแก่คณะกรรมการหมู่บ้านในการจัดทำโครงการที่เกี่ยวกับการเกษตร ตลอดจนให้คำแนะนำช่วยเหลือในด้านวิชาการเกษตร และการพัฒนาท้องถิ่น

14) ให้การสนับสนุนสภาตำบลทางด้านวิชาการเกษตร รวมทั้งเสนอแนะในการจัดทำโครงการหรือแผนพัฒนาการเกษตรของตำบล และช่วยเหลือตรวจสอบความเป็นไปได้ของโครงการ ทั้งในด้านเทคนิคและค่าใช้จ่ายของโครงการ

15) เป็นผู้ปลูกฝังอุดมการณ์และทัศนคติที่ถูกต้องแก่เกษตรกร

สำหรับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำตำบลที่ปฏิบัติงานในเขตเกษตรก้าวหน้า คือ พื้นที่ทำการเกษตรที่มีน้ำเพื่อการเพาะปลูกตลอดปี เกษตรกรมีการผลิตเพื่อขายเป็นหลัก กรมส่งเสริมการเกษตรได้กำหนดบทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำตำบลเพิ่มเติมนอกเหนือจากบทบาทดังกล่าวข้างต้น โดยได้กำหนดบทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบออกเป็น 5 ด้าน คือ (กองแผนงานและโครงการพิเศษ กรมส่งเสริมการเกษตร, 2532)

1) ด้านการวางแผน ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทำความเข้าใจกับศักยภาพของพื้นที่ ได้แก่ ระบบชลประทาน ระบบการผลิตทางการเกษตร ระบบการตลาดในพื้นที่ ตลอดจนสภาพทางสังคมของเกษตรกร

2) ด้านการประสานงาน เป็นผู้ประสานงานและเป็นตัวเชื่อมในด้านการจัดหาปัจจัยการผลิต ตลอดจนรวบรวมผลผลิตสู่ท้องตลาด ทั้งนี้เพื่อความเป็นธรรมระหว่างผู้ซื้อและผู้ขาย ประสานงานกับภาคเอกชนที่เข้าร่วมดำเนินการในรูปแบบการผลิตแบบครบวงจร ภายในพื้นที่รับผิดชอบ เพื่อสนับสนุนบริการเกษตรกรและภาคเอกชนให้ได้รับผลตอบแทนที่ยุติธรรมทั้งสองฝ่าย

3) ด้านการถ่ายทอดเทคโนโลยี สาธิตเทคโนโลยีการปลูกพืช โดยเฉพาะเทคนิคเกษตรชลประทานในทุกขั้นตอน เน้นเทคนิคการผลิตพืชอุตสาหกรรมที่ต้องการการดูแลเอาใจใส่สูง รวมถึงพืชที่เกษตรกรยังไม่มี ความคุ้นเคย ให้ความรู้ในเรื่องวิทยาการหลังการเก็บเกี่ยว เพื่อให้เกษตรกรได้มีการปรับปรุงคุณภาพการผลิตให้เป็นไปตามความต้องการของตลาด

4) ด้านบริการและสนับสนุนการผลิตของเกษตรกร สนับสนุนและบริการจัดหาปัจจัยการผลิตที่จำเป็น เช่น การจัดหาเมล็ดพันธุ์ดี การกลุ่เมล็ดพันธุ์ด้วยสารเคมี การใช้สารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืช สินเชื่อการเกษตร และการตลาด

5) ด้านการประเมินผลและการรายงานผลการดำเนินงาน การประเมินผลระหว่างการทำงานงานส่งเสริมการเกษตรเพื่อทราบปัญหาอุปสรรคการทำงาน และสามารถปรับปรุงแก้ไขให้ทันกับเหตุการณ์ และการประเมินหลังการดำเนินการส่งเสริมการเกษตร เพื่อทราบผลกระทบหรือยอมรับปฏิบัติเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้เทคโนโลยี การวิเคราะห์ความคุ้มค่าทางเศรษฐกิจให้เกิดผลแก่เกษตรกร และการรายงานสถานการณ์การปลูกพืช ปัญหาอุปสรรคต่างๆ ตลอดจนข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร ได้แก่ ชนิดพืชที่ปลูก ผลผลิตรายพืช ต้นทุนการผลิต การขายผลผลิต และข้อมูลต่างๆที่เกี่ยวข้อง ให้ผู้บังคับบัญชาทราบตามลำดับชั้น เพื่อรายงานให้กรมส่งเสริมการเกษตรทราบ

2.7 คุณลักษณะของนักส่งเสริมการเกษตรที่สังคมไทยต้องการ

สุขสันต์ มุกดาสนิท และคณะ (2539) ได้อภิปรายสรุปไว้ว่า คุณลักษณะของนักส่งเสริมการเกษตรมีการให้ข้อคิดเห็นอย่างหลากหลาย ทั้งที่เหมือนกันและแตกต่างกัน และเป็นมุมมองทั้งในดำนานามธรรมและรูปธรรม ซึ่งจัดกลุ่มคุณลักษณะออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

1) กลุ่มความพร้อมด้านจิตและวิญญาณในการทำงาน

ประกอบด้วยคุณลักษณะสำคัญ 4 ประการ คือ

(1) มีวิสัยทัศน์กว้างไกล นักส่งเสริมการเกษตรจะต้องมีความรอบรู้ทั้งในระดับท้องถิ่นไปจนถึงระดับโลก ในระดับท้องถิ่นต้องเข้าใจศักยภาพของชุมชน โลกทัศน์ของชาวบ้าน เทคโนโลยีท้องถิ่น มีความเข้าใจเศรษฐกิจระดับท้องถิ่น มองเห็นการณ์ไกล และสามารถเชื่อมโยงไปสู่การก้าวระดับโลก ผลกระทบจากองค์การการค้าโลก ตลอดจนมาตรการกำหนดอัตราภาษีศุลกากรเข้า และผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ยุคไร้พรมแดน มองเห็นสู่การพัฒนาเกษตรกรรายย่อยให้อยู่รอดพึ่งตนเองได้ ในขณะเดียวกันเกษตรกรรายใหญ่ต้องแข่งขันกับต่างชาติได้ เป็นต้น

(2) มีอุดมการณ์ในการทำงาน มีความมั่นคงในหลักการของความถูกต้องและความเป็นจริง สามารถต่อสู้กับปัญหาและอุปสรรคได้เป็นอย่างดี ไม่เอนเอียงและถูกอิทธิพลภายนอกครอบงำความคิดจนนำไปสู่ความไร้ระเบียบและทิศทาง ยืนหยัดอย่างมั่นคงในความจริงและความถูกต้อง

(3) มีทัศนคติที่ดีต่องาน เข้าใจและภูมิใจในงานที่ตนปฏิบัติอยู่ว่าเป็นงานที่มีเกียรติ มีคุณค่า แม้จะมีความบกพร่องและมีปัญหา แต่ก็เห็นความสามารถที่จะปรับปรุงพัฒนาให้ก้าวหน้าไปได้ เป็นการเข้าใจโลกและเข้าใจงาน

(4) มีคุณธรรมและจริยธรรม เพราะคุณธรรมและจริยธรรม คือ สิ่งที่จะช่วยกำกับควบคุมการทำงานของคนให้อยู่ในระเบียบวินัย กฎเกณฑ์ และกติกาสังคม ยังผลให้เกิดความศรัทธา ไว้วางใจ เคารพซึ่งกันและกัน อันนำไปสู่ความสงบและสันติของคนในสังคม

2) กลุ่มศักยภาพและความรู้ความสามารถ

ประกอบด้วย

(1) มีความรู้เชี่ยวชาญในวิชาชีพอย่างถูกต้องชัดเจน เป็นที่ยอมรับ และสังคมให้ความศรัทธาในความสามารถ มีความมั่นใจในวิชาชีพของตน

(2) มีการพัฒนาตนเองและใฝ่รู้ โดยแสวงหาความรู้ตลอดเวลา เป็นคนทันสมัย เข้าใจสถานการณ์ในปัจจุบันเป็นอย่างดี รู้เท่าทันต่อความเปลี่ยนแปลงและสามารถปรับตนเองได้เหมาะสมสอดคล้องตามความเป็นจริง เพื่อเอื้อต่อการพัฒนาสังคมและงาน

(3) รับผิดชอบต่องานในหน้าที่ ทำงานได้สำเร็จลุล่วงด้วยดี มีความรอบคอบและระมัดระวังในการทำงานมิให้เกิดความผิดพลาดและดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

(4) มีมนุษยสัมพันธ์ดี สามารถเข้ากับบุคคลอื่นได้และมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน เพื่อช่วยสร้างสรรค์งานให้บรรลุผลในที่สุด

(5) มีความคิดอย่างเป็นระบบ รู้จักคิดอย่างสร้างสรรค์ สามารถเชื่อมโยงสิ่งต่างๆ เข้าด้วยกันอย่างสัมพันธ์ ทั้งที่เป็นศิลปะและศาสตร์สาขาต่างๆ ให้ความสำคัญกับวิทยาการสาขาอื่นๆ และนำมาใช้ประโยชน์เกื้อหนุนกัน ไม่คิดอย่างแยกส่วน โดยไม่คำนึงถึงสภาพแวดล้อม

(6) ยอมรับความคิดผู้อื่น มีความใจกว้าง ให้ความสำคัญยกย่องและเคารพในความคิดเห็นของผู้อื่น เหมือนการเคารพในความคิดของตนเอง ไม่ถือความคิดตนเป็นใหญ่ ยอมรับความแตกต่างทางความคิดอันเนื่องมาจากความหลากหลายของคนในสังคม

(7) รู้จักวิเคราะห์และสังเคราะห์ นักส่งเสริมการเกษตรควรเป็นผู้ที่สามารถแยกปัญหา วิเคราะห์คน วิเคราะห์ชุมชน สามารถจัดการระบบข้อมูลต่างๆ เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์และสังเคราะห์หาข้อสรุป คือ ผลสำเร็จในที่สุด มีเหตุผลในการอธิบาย และมีความเป็นนักวิทยาศาสตร์

(8) เรียนรู้จากชาวบ้าน รู้จักศึกษาชาวบ้าน ยอมรับภูมิปัญญาของชาวบ้าน ให้ความสำคัญกับชาวบ้าน เพราะชาวบ้านเป็นผู้ที่มีความรู้ มีปัญหาซึ่งเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์จริงจากธรรมชาติและสภาพแวดล้อมที่เขาอยู่ เป็นความฉลาดหลักแหลมของคนที่เกิดจากความจริงของชีวิต นักส่งเสริมการเกษตรจึงไม่ควรละเลยที่จะเข้าไปเรียนรู้

3) ทักษะในการปฏิบัติงาน

เป็นคุณลักษณะที่ระบุถึงความสามารถในการนำศักยภาพของตนเองไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อเกษตรกรและสังคมภายนอก ซึ่งประกอบด้วยคุณลักษณะดังต่อไปนี้

(1) นักประสานงาน เป็นผู้ที่มีการประสานงานที่ดีกับคนอื่น ๆ และหน่วยงานต่างๆ รู้จักสานประโยชน์ภาครัฐ ภาคเอกชน และเกษตรกร เข้าด้วยกัน เพื่อนำไปสู่การจัดการด้านผลประโยชน์ที่สมดุล สร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นในสังคมอย่างปราศจากข้อขัดแย้ง

(2) นักบริหาร เป็นผู้ที่มีการบริหารจัดการที่ดี มีประสิทธิภาพ นักส่งเสริมการเกษตรต้องเข้าใจงานทั้งในระดับโครงสร้างซึ่งเป็นองค์ประกอบใหญ่ และเข้าใจงานในระดับส่วนย่อยลงไป ได้แก่ งานในด้านเทคนิควิธีเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติและการบริหารจัดการผลประโยชน์ของ

เกษตรกรและชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งต้องอาศัยความรู้ความสามารถและวิสัยทัศน์ประกอบในการบริหารจัดการทรัพยากรในชุมชน

(3) การถ่ายทอดความรู้และให้คำปรึกษา นักส่งเสริมการเกษตรต้องเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้และเป็นที่ปรึกษาให้แก่เกษตรกร ตลอดจนบุคคลที่เกี่ยวข้องได้ จึงต้องมีความรู้และความเข้าใจในวิชาชีพอย่างถูกต้องแม่นยำ สามารถเชื่อมโยงกับสาขาอื่น และเป็นที่พึ่งแก่เกษตรกรได้ สามารถแก้ไขปัญหา สามารถสื่อสาร และสื่อภาษาเข้าใจตรงกัน

(4) การประชาสัมพันธ์ ควรเป็นนักประชาสัมพันธ์ที่ดี สามารถสื่อสารและอธิบายลักษณะของงาน ผลการปฏิบัติงานได้อย่างกว้างขวางแพร่หลายให้สาธารณชนได้รับรู้รับทราบความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการ จึงต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถหลายด้าน นอกเหนือจากวิชาชีพเกษตรกรเพียงอย่างเดียว

(5) การทำงานอย่างมีส่วนร่วมกับเกษตรกร นักส่งเสริมควรทำงานร่วมกับเกษตรกร ตั้งแต่การวางแผนจนถึงการประเมินผล ไม่ควรคิดแทนเกษตรกร และไม่ตัดสินใจแทนเกษตรกร ารเป็นผู้กระตุ้นหรือสนับสนุนในส่วนที่ไม่สมบูรณ์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เพราะปัญหาของเกษตรกรเกษตรกรย่อมเข้าใจดีกว่า

2.8 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1) ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความต้องการ

วิทยา ดำรงเกียรติศักดิ์ (2521) ได้ศึกษาภาวะเศรษฐกิจ สังคม และความต้องการของเกษตรกรเพื่อการส่งเสริมการเกษตรระดับตำบล อำเภอสุรพสา จังหวัดชัยนาท ผลปรากฏว่าด้านการรับข่าวสารของเกษตรกร เพื่อนบ้านและวิทยุมีอิทธิพลมากที่สุด และพบว่าปัญหาสำคัญในการประกอบอาชีพของเกษตรกร คือ ราคาผลผลิตต่ำ ถูกกดราคาโดยพ่อค้าคนกลาง เจ้าหน้าที่ส่งเสริมมีไม่เพียงพอ การรบกวนของศัตรูพืช เงินทุน น้ำและที่ดินในการประกอบอาชีพมีจำกัด ด้านความต้องการ เกษตรกรต้องการให้มีการจัดรูปที่ดินโดยเร่งด่วน ต้องการความช่วยเหลือด้านพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ที่ดี และต้องการคำแนะนำ บริการเอกสารการเกษตร การจัดทำแปลงสาธิตในหมู่บ้าน ตลอดจนการจัดอบรมความรู้ทางการเกษตรจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริม นอกจากนี้เกษตรกรให้ความเห็นว่า การบริการของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรยังไม่ทั่วถึงและมีประสิทธิภาพพอ แต่พบว่าเกษตรกรกว่าครึ่งหนึ่งของตัวอย่างที่ทำกรวิจัยมีการยอมรับขยายการเกษตรแผนใหม่

สุวัฒน์ มานิมนต์ (2536) ได้ศึกษาความต้องการรวมกลุ่มของเกษตรกรผู้ปลูก สับปะรดในตำบลสามพระยา อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดเพชรบุรี พบว่า เกษตรกรมีความต้องการมาก ต่อการรวมกลุ่มเพื่อรวมกันซื้อวัสดุการเกษตร ความต้องการรวมกลุ่มเพื่อรวมกันขายผลผลิต และ ต้องการทราบข่าวสารความเคลื่อนไหวราคาสินค้าเกษตร และภาวะการตลาดสับปะรด

สุพิศ จิตรภักดี (2535) ได้ศึกษาความต้องการของเกษตรกรผู้ปลูกส้มโอต่อการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในจังหวัดนครปฐม ผลการศึกษาปรากฏว่า ด้านความต้องการ พบว่าเกษตรกรต้องการความรู้เกี่ยวกับการปลูกส้มโอในเรื่องการดูแลรักษาช่วงออกดอก การดูแล รักษาช่วงติดผลอ่อน และข่าวสารเคลื่อนไหวการตลาด และต้องการการบริการสนับสนุนการผลิต จากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมากในเรื่องการประชาสัมพันธ์คุณภาพของผลผลิต ตลาดกลางซื้อ ขายผลผลิต และการประกันราคาผลผลิต

2) ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการผลิตทุเรียน

กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์ (2527) รายงานผลการศึกษาว่า ในภาคตะวันออกขนาด ของสวนทุเรียนครัวเรือนละ 11 ไร่ ส่วนใหญ่ปลูกพันธุ์ชะนี รองลงมาคือพันธุ์หมอนทอง ในช่วง 6 ปีแรกของการปลูกชาวสวนต้องลงทุนเฉลี่ยไร่ละ 3,375 บาท ได้รายได้เฉลี่ยไร่ละ 15,726 บาท ในด้านการตลาด แหล่งที่ขายทุเรียนของชาวสวนภาคตะวันออกมี 3 แหล่ง คือ ที่สวนหรือที่บ้าน ส่งให้ผู้ขายในตลาดกรุงเทพฯ และขายที่จุดซื้อขายในท้องถิ่น พ่อค้าที่ซื้อทุเรียนคือ พ่อค้า ต่างจังหวัดที่เข้าไปซื้อในท้องที่ พ่อค้าผู้รวบรวมในท้องที่ และผู้ขายส่งในกรุงเทพฯ ส่วนเหลือของราคาจากตลาดทุเรียนที่อำเภอขลุง กับพ่อค้าขายส่งที่กรุงเทพฯ เฉลี่ยกิโลกรัมละ 0.69 บาท เป็นค่าใช้จ่ายการตลาดกิโลกรัมละ 0.27 บาท ที่เหลือคือกำไรของผู้รวบรวม ปัญหาที่สำคัญในการ ผลิต คือ ขาดแคลนแหล่งน้ำ ขาดเงินทุนในระยะแรกของการปลูก ปัญหาเรื่องโรคที่เกิดจากต้น และราก ส่วนปัญหาที่สำคัญในการตลาดคือ ในบางท้องที่จุดขายทุเรียนยังขาดสิ่งอำนวยความสะดวก ชาวสวนขาดข่าวสารการตลาดที่ทันเหตุการณ์ ต้องอาศัยราคาที่ผู้ซื้อกำหนด พ่อค้าทุเรียน มักประสบปัญหาเรื่องคุณภาพทุเรียน ทุเรียนเสื่อมคุณภาพ ทุเรียนอ่อน ซึ่งไม่สามารถพิจารณาจาก ลักษณะภายนอกได้

กิสณะ ดันเจริญ (2533) ได้ศึกษาปัญหาทางานส่งเสริมการผลิตและการตลาดทุเรียนเพื่อ ส่งออก จังหวัดระยอง ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรส่วนมากเป็นเพศชาย จบการศึกษาระดับ ประถม ปีที่ 4 อายุเฉลี่ย 50.17 ปี มีสมาชิกภายในครอบครัวเฉลี่ย 3.31 คน แรงงานภายในครอบครัวที่ ใช้ปลูกทุเรียนเฉลี่ย 2.72 คน จ้างแรงงานชั่วคราวในช่วงเดือนธันวาคมถึงเดือนมีนาคมเฉลี่ย 5.12 คน พื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ย 54.04 ไร่ ส่วนมากเป็นพื้นที่นอกเขตชลประทาน เกษตรกรมีรายได้

ยังไม่หักค่าใช้จ่ายจากสวนทุเรียนเฉลี่ยครอบครัวละ 330,176 บาทต่อปี ประสบการณ์ในการปลูกทุเรียนเฉลี่ย 13.3 ปี ส่วนมากเคยเข้ารับการอบรมเรื่องทุเรียนมาแล้ว

เกษตรกรส่วนใหญ่มีความรู้มากในเรื่องการผลิตและการตลาดทุเรียนเพื่อส่งออก แหล่งความรู้ส่วนมากได้จากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมของรัฐ โดยการถ่ายทอดความรู้แบบรายบุคคล พื้นที่ปลูกทุเรียนเฉลี่ยครอบครัวละ 43.13 ไร่ ส่วนมากปลูกพันธุ์ชะนีและหมอนทอง ระยะปลูกทุเรียนคือ 10 x 10 เมตร เกษตรกรไม่นิยมปลูกพืชอื่นแซมระหว่างแถวทุเรียน นิยมใส่ปุ๋ยอินทรีย์ร่วมกับปุ๋ยเคมีสูตร 15-15-15 และสูตร 9-24-24 การให้น้ำนิยมใช้สปริงเกอร์ ส่วนมากมีการตัดแต่งกิ่ง ดอก และผลทุเรียน โดยตัดแต่งกิ่งทุเรียนปีละ 1 ครั้ง ในช่วงเก็บผลเสร็จและตัดแต่งดอกบริเวณปลายกิ่งออก ตัดแต่งผลที่ไม่สมบูรณ์ทิ้งไป เกษตรกรสังเกตระยะการเก็บเกี่ยวทุเรียนโดยการนับอายุ คุณลักษณะผล และเคาะฟังเสียงทุเรียน วิธีการเก็บเกี่ยวจะโยนผลทุเรียนลงจากต้นแล้วรับด้วยกระสอบ เกษตรกรส่วนมากคัดขนาดก่อนส่งจำหน่าย พ่อค้ารับซื้อส่วนมากเป็นพ่อค้าภายในท้องถิ่นเข้าไปรับซื้อทุเรียนถึงสวน และส่วนใหญ่ชำระเป็นเงินสด

เกษตรกรต้องการความช่วยเหลือจากหน่วยงานต่างๆ ดังนี้ กรมส่งเสริมการเกษตร เรื่องการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกร และถ่ายทอดเทคโนโลยีใหม่ๆ กรมวิชาการเกษตร เรื่องวิจัยหาพันธุ์ดีและการกำหนดมาตรฐานทุเรียนส่งออก สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร เรื่องประสานงานกับสถาบันการเงินเพื่อให้บริการด้านสินเชื่อ และการกำหนดพื้นที่ที่เหมาะสมในการผลิตทุเรียนเพื่อส่งออก กรมส่งเสริมสหกรณ์ เรื่องความรู้ในการบริหารงานกลุ่มผู้ผลิตทุเรียนเพื่อส่งออก บริษัทเอกชนต่างๆ เรื่องสนับสนุนให้เกษตรกรมีการรับรองคุณภาพผลผลิตก่อนส่งออก

เกษตรกรทั้งหมดเห็นด้วยกับการผลิตทุเรียนเพื่อส่งออก และจะให้การสนับสนุนทุเรียนเพื่อส่งออกต่อไป ส่วนความรู้ที่ต้องการมากที่สุดคือ เรื่องการบำรุงรักษาด้านทุเรียน การปฏิบัติหลังเก็บเกี่ยว และการจำหน่ายผลผลิต สำหรับปัญหาในการส่งเสริมการผลิตและการตลาดทุเรียนเพื่อส่งออกของเกษตรกรนั้น ปัญหาที่สำคัญคือ โรคโคนเน่า การขาดแคลนน้ำในช่วงฤดูแล้ง สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชมีราคาแพง ผลผลิตขายได้ราคาถูก สมาชิกในกลุ่มไม่ให้ความร่วมมือ และการดำเนินงานของกลุ่มขาดการจัดการที่ดี ปัญหาด้านการส่งเสริมที่สำคัญคือ ขาดการแพร่กระจายข่าวสารที่รวดเร็ว ความรู้ที่เกษตรกรได้รับไม่ตรงกับความต้องการ และขาดแหล่งให้ความรู้ใหม่ๆ

ฝ่ายฝึกและนิเทศ สำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาคตะวันออก (2526) ได้วิจัยเกษตรกรในภาคตะวันออกจำนวน 133 ราย พบว่าส่วนใหญ่มีเนื้อที่ทำสวนประมาณ 10-20 ไร่ การทำสวนทุเรียนนั้นเกษตรกรนิยมทำสวนไม่ย่นต้นอื่นๆ เช่น เงาะ ขางพารา ควบคู่ไปด้วย ที่ปลูกทุเรียนเพียงอย่างเดียวมีเพียงร้อยละ 13.53 สำหรับทุเรียนพันธุ์ที่นิยมปลูกกันมาก ได้แก่

ในรุ่นนี้ หมอนทอง ก้านยาว กระดุม ตามลำดับ โดยใช้ระยะปลูก 10 x 10 เมตร และ x 8 เมตร เป็นส่วนใหญ่ เกษตรกรนิยมปลูกทุเรียนมากกว่า 1 พันธุ์ในสวนเดียวกัน แต่สวนใหญ่จะปลูกไม่เกิน 5 พันธุ์ เกษตรกรที่ขยายพันธุ์ทุเรียนเองมีเพียงร้อยละ 8.48 เท่านั้น การใส่ปุ๋ยทุเรียนของเกษตรกรยังอยู่ในอัตราต่ำ และช่วงการใส่ยังไม่เหมาะสม ใส่ปุ๋ยล่าช้า คือ ใส่ปุ๋ยช่วงปลายฤดูฝน แทนที่จะใส่ทันทีที่เก็บผลเสร็จ การบังคับน้ำ เกษตรกรส่วนใหญ่ปฏิบัติอยู่แล้ว หากจะให้ได้ผลดีจะต้องปฏิบัติให้สัมพันธ์กัน ทั้งการตัดแต่งกิ่ง การใส่ปุ๋ย กำจัดวัชพืช และการบังคับน้ำ จึงจะทำให้ผลของการปฏิบัติมีประสิทธิภาพ การป้องกันกำจัดศัตรูทุเรียน เกษตรกรนภาคตะวันออกปฏิบัติสูงถึงร้อยละ 89.47 โดยนิยมผสมยาป้องกันกำจัดศัตรูพืชและปุ๋ยเสริมทางใบเข้าด้วยกัน สำหรับการป้องกันกำจัดวัชพืชนั้นนิยมใช้วิธีกลเป็นหลัก การตัดแต่งกิ่งทุเรียน เกษตรกรนิยมปฏิบัติกันเป็นส่วนใหญ่ แต่มักทำเพียงครั้งเดียวหลังจากเก็บเกี่ยวผลแล้ว หรือช่วงปลายฝน การตัดแต่งดอกทุเรียนมีการปฏิบัติกันน้อยมาก ส่วนการตัดแต่งผลนั้นนิยมกันมากโดยหลักการปฏิบัติ เมื่อสังเกตว่าผลทุเรียนโตขนาดลูกหมาจะตัดเหลือน้อยขึ้นกับความเหมาะสมของต้นทุเรียน หลังจากการตัดแต่งผลจะทำการค้ำโงเพื่อป้องกันการหักของกิ่ง การความแก่ของผลทุเรียน เกษตรกรใช้หลายวิธีปฏิบัติรวมกัน แต่ที่นิยมใช้กันมากได้แก่ การเกาะเปลือก หรือกรีดหนามพืงเสียง คูสีหนาม และคูสีผล การเก็บผลทุเรียนนิยมปฏิบัติกันมาก ได้แก่ ใช้มีดตัดแล้วโยนลงมาให้คนข้างล่างรับด้วยกระสอบ หรือใช้มีดตัดแล้วผูกโงลงมา การจำหน่ายทุเรียนของเกษตรกรที่ไชยภูมิ 2 วิธี คือ จำหน่ายตามขนาดของผล และจำหน่ายตามน้ำหนักของเปลือก โดยแยกตามชนิดของพันธุ์ ราคาจำหน่ายปกติ ต้นปีจะได้ราคาสูง และลดาลงเรื่อยๆ จนถึงระยะที่ทุเรียนออกสู่ตลาดมาก ราคาจะขึ้นอยู่คงเดิมหรือสูงขึ้นเล็กน้อย

วิทยา ตั้งตอสกุล และคณะ (2536) ได้ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นการใช้น้ำของสวนผลไม้ในภาคตะวันออก จังหวัดจันทบุรี ระยอง และปราจีนบุรี จำนวน 125 ราย พบว่าร้อยละ 78 ปลูกสวนผลไม้เนื้อที่เพาะปลูกไม่เกิน 20 ไร่ มีการปลูกทุเรียนอย่างเดียวร้อยละ 42 ปลูกทุเรียนและเงาะร้อยละ 20 แหล่งน้ำที่นำมาใช้รดต้นไม้ในสวนส่วนใหญ่จะใช้น้ำจากบ่อน้ำดินและสระขุด มีสวนผลไม้ที่ประสบปัญหาน้ำไม่พอรดต้นไม้ในช่วงฤดูแล้งร้อยละ 45 และมีการแก้ไขปัญหาเป็นการเฉพาะหน้า โดยการขุดขยายบ่อน้ำให้ใหญ่ขึ้นหรือลึกกว่าเดิม มีการขอความช่วยเหลือรถบรรทุกน้ำจากทางราชการ หรือแม้กระทั่งต้องซื้อน้ำที่บรรทุกใส่รถมาจากแหล่งน้ำที่อื่น วิธีการให้น้ำที่พบมากที่สุดคือ การใช้สายยางลากไปรดทีละต้นคิดเป็นร้อยละ 54 โดยมีรอบการให้น้ำ 3-7 วันต่อครั้ง แต่ครั้งจะใช้เวลาประมาณ 7 นาทีต่อต้น ชาวสวนอีกส่วนหนึ่งจะใช้สปริงเกอร์ ซึ่งส่วนมากเป็นผลิตภัณฑ์ที่ผลิตในประเทศ โดยมีรอบการให้น้ำ 1-5 วันต่อครั้ง ระยะเวลา 30-120 นาทีต่อครั้ง ชาวสวนมีความพอใจกับการให้น้ำด้วยระบบสปริงเกอร์ แต่ใน

การเลือกวิธีการให้น้ำ ตลอดจนการติดตั้งระบบท่อน้ำนั้นชาวสวนได้รับคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ของทางราชการน้อยมาก ส่วนใหญ่จะดูแบบอย่างจากสวนข้างเคียง โดยขาดความรู้ที่ถูกต้องเหมาะสม ระบบการให้น้ำในสวนผลไม้จึงไม่มีประสิทธิภาพ

สมชาย เสงวีชรไพบูลย์ และคณะ (2537) ได้ศึกษาสถานการณ์การจัดระบบการให้น้ำในสวนผลไม้ของเกษตรกรในเขตจังหวัดระยอง จันทบุรี และตราด ปี 2537 จากผลการวิจัยพบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุระหว่าง 36-45 ปี มีสถานภาพสมรสแล้ว จากการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 มีจำนวนสมาชิกในครอบครัว 4 คน มีแรงงานในครอบครัว 3 คน และส่วนใหญ่มีการจ้างแรงงานช่วย และเกษตรกรทั้งหมดมีที่ดินเป็นของตนเอง เกษตรกรส่วนใหญ่มีหนี้สินที่กู้มาจากการธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ มีรายได้สูงกว่า 45,000 บาท/ปี แหล่งความรู้จากบุคคลที่เกษตรกรได้รับ คือ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร และแหล่งความรู้จากสื่อมวลชน ได้แก่ โทรทัศน์ เกษตรกรส่วนใหญ่ได้เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆที่มีการจัดขึ้น และส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่มอาชีพเกษตรกร โดยเฉพาะกลุ่มส่งเสริมการปลูกไม้ผล เกษตรกรส่วนใหญ่ใช้น้ำในการจัดระบบการให้น้ำในสวนผลไม้จากการขุดสระและขุดบ่อ โดยใช้ระบบหัวเหวี่ยงเล็กและระบบสายยาง น้ำที่ใช้อยู่ในปัจจุบันมีความเพียงพอ และที่ไม่เพียงพอมีวิธีการแก้ไขโดยการขุดบ่อ กักน้ำเพิ่มเติมและเจาะบ่อบาดาล เกษตรกรส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจในการให้น้ำในสวนผลไม้ไม่อยู่ในระดับปานกลาง มีปัญหาและอุปสรรคในการจัดระบบน้ำในสวนผลไม้ไม่อยู่ในระดับปานกลาง ปัญหาส่วนใหญ่จะได้แก่ ปัญหาแหล่งน้ำ ปัญหาเงินทุนในการจัดระบบน้ำ และปัญหาเครื่องมือที่ใช้ในการจัดระบบน้ำ และเกษตรกรมีความต้องการความช่วยเหลือจากรัฐในเรื่องการขุดสระ เจาะน้ำบาดาล ทำฝายทดน้ำ และการฝึกอบรมด้านการให้น้ำในสวนผลไม้

หิรัญ หิรัญประดิษฐ์ และคณะ (2535) ได้ศึกษาการผลิตทุเรียนก่อนฤดูให้มีคุณภาพ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อผลิตทุเรียนก่อนฤดูให้มีคุณภาพ เป็นการขยายช่วงฤดูการผลิตให้กว้างขึ้น และทำให้ผลผลิตที่มีคุณภาพกระจายสม่ำเสมอตลอดฤดูการผลิต ได้สรุปเป็นขั้นตอนได้ดังนี้

1) การเตรียมความพร้อมต้น ซึ่งประกอบด้วย

(1) การเลือกต้นที่เหมาะสมสำหรับการฉีดพ่นสาร Paclobutrazol

(2) การเตรียมสภาพต้นให้พร้อมสำหรับการออกดอก โดยจัดการให้ต้นทุเรียนสะสมพลังงานในรูปของสารประกอบคาร์โบไฮเดรตในปริมาณที่เพียงพอสำหรับกระบวนการออกดอก โดยการจัดการปัจจัยการผลิตต่างๆ เช่น การใส่ปุ๋ย ตัดแต่งกิ่ง การฉีดพ่นสูตรอาหารกิ่งสำเร็จรูป "ทางด่วน" ที่มีคาร์โบไฮเดรตเป็นองค์ประกอบหลัก เพื่อกระตุ้นให้ทุเรียนแตกใบอ่อนได้เร็ว มีจำนวนมาก และพร้อมกันทั้งต้น เป็นต้น

2) การชักนำการออกดอกและกระตุ้นพัฒนาการของตาดอก ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

(1) การเตรียมฉีดพ่นสาร Paclobutrazol จะเริ่มฉีดพ่นเมื่อต้นทุเรียนที่เตรียมความพร้อมต้นแล้วมีใบแก่สีเขียวเข้มเป็นมันมากกว่า 30% ของปริมาณใบทั้งต้น ส่วนใบที่เหลือเป็นใบเปสลาดมากกว่าใบอ่อน

(2) การฉีดพ่นสาร Paclobutrazol ความเข้มข้น 1,000–1,500 ppm โดยพยายามปรับหัวฉีดให้ฝอย ฉีดพ่นให้ถูกกิ่งอ่อนมากที่สุด ฉีดพ่นพอยเปิกทั้งภายในและภายนอกทรงพุ่ม

(3) การจัดการเสริมในระยะเริ่มออกดอก ต้องมีการใส่ปุ๋ยทางดินช่วย และฉีดพ่นสาร Thiouries ความเข้มข้น 1,500 ppm เฉพาะที่กิ่ง เมื่อตรวจพบดอกทุเรียนในระยะไข่ปลา เพื่อกระตุ้นให้มีดอกปริมาณมากและเป็นดอกกรุ่นเดียวกัน และจำเป็นต้องฉีดพ่นสารจิบเบอเรลลิน ความเข้มข้น 5 ppm เมื่อดอกอยู่ในระหว่างระยะตาปู และเหยียดดินหนู เพื่อยืดช่วงดอกให้มีความยาวเท่าดอกปกติ

3) การส่งเสริมการติดผล มีขั้นตอนการปฏิบัติดังนี้

(1) ตัดแต่งกิ่งให้เป็นดอกกรุ่นเดียวกัน

(2) ฉีดพ่นธาตุอาหารปริมาณน้อย โบรอน และแคลเซียม ร่วมกับสูตรอาหารกิ่งสำเร็จรูป "ทางด่วน"

(3) การจัดการน้ำก่อนและหลังดอกบาน และการป้องกันกำจัดโรคแมลง

(4) การช่วยผสมเกสรดอกทุเรียน โดยใช้ละอองเกสรต่างพันธุ์

4) การจัดการเพื่อเพิ่มปริมาณและปรับปรุงคุณภาพผลผลิตทุเรียน โดยใช้หลักการ SOURCE-SINK relationship ได้แก่

(1) การตัดแต่งผลเพื่อให้เหลือจำนวนผลบนต้นพอเหมาะกับที่พลังงานสะสมในต้นจะเลี้ยงได้

(2) การใส่ปุ๋ยทางดินเมื่อผลมีอายุ 4 และ 9 สัปดาห์หลังดอกบาน และฉีดพ่นสูตรอาหารกิ่งสำเร็จรูป "ทางด่วน" เมื่อผลมีอายุ 5–9 สัปดาห์หลังดอกบาน เป็นการเพิ่มกำลังความสามารถของ SOURCE ให้สามารถผลิตพลังงานสำหรับการพัฒนาการเจริญเติบโตของผล เพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพตรงตามมาตรฐานกำหนด

(3) การควบคุมมิให้ทุเรียนแตกใบอ่อน เพื่อป้องกันมิให้มีใบอ่อนเจริญเติบโตและแข่งขันการใช้อาหารสะสมในขณะที่ผลทุเรียนกำลังพัฒนา โดยการฉีดพ่นโปแตสเซียมในเตรทอัตรา 150 ถึง 300 กรัม/น้ำ 20 ลิตร เมื่อตรวจพบการแตกใบอ่อนระยะหางปลา ทำให้ตาใบชะงักการเจริญเติบโตประมาณ 2 อาทิตย์

(4) การโยงผลทุเรียนเพื่อป้องกันกิ่งหักเสียหาย

(5) การป้องกันกำจัดโรคและแมลง

(6) การเก็บเกี่ยว

การปฏิบัติและปรับใช้วิทยาการการผลิตทุเรียนให้มีคุณภาพได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม จะทำให้เกษตรกรสามารถเพิ่มปริมาณผลผลิตที่มีคุณค่าทางการตลาด ได้รับผลตอบแทนเพิ่มขึ้น
คุ้มค่าการลงทุนทางเศรษฐกิจ